EDİTÖR
Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÇİFTÇİ

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İLETİŞİM ARAŞTIRMALARI-2

YAZARLAR
Doç. Dr. Arzu GÜRDOĞAN
Doç. Dr. İmran ASLAN
Dr. Öğr. Üyesi Ayla TOPUZ SAVAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Gamze TANRIVERMIŞ
Dr. Öğr. Üyesi Kemal Cem BAYKAL
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman GÜVEN
Dr. Durmuş KOÇAK
Dr. Münevver BAYAR
Öğr. Gör. Burak İLİ
Cemre Su KELAV
Çağla Aslı GÜLDURAN

İKSAD
Publishing House

BÖLÜM 3

İNTİHAR HABERLERİNDE ETİK SORUNLAR

Dr. Öğr. Üyesi Kemal Cem BAYKAL[1]

[1] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İletişim Fakültesi / Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, kcbaykal@comu.edu.tr, ORCİD: 0000-0002-6879-4391

GİRİŞ

'İntihar', insan yaşamını sonlandıran bir eyleme işaret etmesinden dolayı genellikle olumsuz anlama sahip bir sözcüktür. Türk Dil Kurumu'na göre (sozluk.gov.tr, 2020) intihar, 'bir kimsenin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisi ile kendi hayatına son vermesi' anlamına gelmektedir. İntiharla ilgili farklı tanımlar da mevcuttur. Durkheim, intiharı kurbanın kendisinin yerine getirdiği ve böyle bir sonuç doğuracağını bildiği, olumlu ya da olumsuz bir edimin dolaylı ya da dolaysız bir sonucu olan ölüm vakası olarak tanımlamaktadır. Durkheim, burada niyeti saptamanın kolay olmayacağı düşüncesiyle ölüme yol açan eylemin kasti olması zorunluluğunu bir gereklilik olarak görmemiştir (Marshall, 1999: 347).

İntihar, tarihten beri insan yaşamının bir parçası olmuştur. İntihar evrensel bir olgu değildir. Dünyanın bazı yerlerinde görülmediği gibi, bazı yerlerinde ise sıklıkla görülür. Dünyada 'intihar' kelimesi ilk kez 1662 yılında Edward Philips'in *New World of Word* adlı eserinde 'bir insanın kendini öldürmek için kullandığı kaba ve hoyrat tarafı' olarak tanımlanmıştır. İntihar, İngilizce dilinde ilk kez 1651 yılında Oxford Sözlüğünde kullanılmıştır ve 'kendini öldürme' anlamına gelmektedir (Evans/Farberov/Associates, 2003: 15).

İntihar haberlerinin sunumu, kitle basınının ilk yıllarından itibaren tartışma konusu olmuştur. Örneğin, Amerika'da 1890'larda basına yönelik eleştiriler iki büyük problem etrafında toplanmıştı. Bunlar sansasyonellik ve dürüstlükten uzak yayıncılıktır. Gazeteler, sütunlarını kişisel skandallar, ödüllü dövüşler, cinayetler, kundaklamalar ve

intiharlar gibi korkunç hikayelerle doldurmakla suçlanmaktaydı (Ferré, 2020: 18). Bu durumda, intihar haberlerinin sunumunu, basının ilk etik sorunlarından biri olarak kabul etmek mümkündür.

İntihar haberlerinin yayınlanması günümüzde de problemli bir alandır. Avrupa ortak hukukunda, toplum ahlâkını korumak amacıyla intihar haberlerinin yayınlanması suç sayılmıştır. Ülkemizde, intihar haberlerini yasaklayan ilk hukuk metni 1931 yılında çıkarılan Matbuat Kanunu olmuştur. Kanun, her ne şekilde olursa olsun intihar haberlerinin yayınlanmasını suç saymıştı (Dönmezer / Bayraktar, 2013: 112, 178).

Türkiye'de, özelikle 1980'li yıllarda gazete sayısının artması ve gazetelerin daha fazla tiraj yapmak amacıyla tabloidleşmesi sonucunda, intihar haberleri de diğer üçüncü sayfa haberleri gibi sıklıkla ve sorumluluktan uzak biçimde gazetelerde yer almaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda, özel televizyonların da yaygınlaşmasıyla birlikte intihar haberleri ekranlara taşınmış ve özellikle İstanbul'da boğaz köprülerinde gerçekleşen intihar ve intihar girişimleri canlı olarak yayınlanmaya başlanmıştır. Bugün için değerlendirildiğinde, intihar haberlerinin yayınlanmasında ciddi etik problemlerin devam ettiğini söylemek mümkündür. Halen yürürlükte bulunan 5187 sayılı Basın Kanunu, intihar haberlerinin yayınlanmasını yasaklamamakla birlikte, bu tür haberlerin yayınlanmasında 'ölçülülük' ilkesini benimsemiştir. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun

ise, kişileri ‘intihara yönlendiren’ içeriklerin çıkarılmasını ya da bu içeriklere erişimin engellenmesini öngörmektedir.

Bu çalışmada, intihar haberlerinde yaşanan etik sorunların saptanması amacıyla, Cumhuriyet, Sabah ve Habertürk Gazetelerinin internet sitelerinde yayınladıkları haberler ‘nicel içerik analizi’ yöntemiyle incelenmiştir. Örneklem olarak ise 06.11.2019 tarihinde İstanbul Fatih’te, 09.11.2019 tarihinde Antalya’da ve 15.11.2019 tarihinde İstanbul Bakırköy’de gerçekleşen üç farklı intihar olayı hakkında yapılan haberler seçilmiştir. İstanbul Fatih’teki olayda, maddi sorunlar yaşayan dört kardeş siyanür içerek intihar etmiştir. Antalya’daki ve İstanbul Bakırköy’deki olayda ise, yine maddi sorunlar yaşayan bir kişi, eşini ve çocuğunu siyanürle zehirledikten sonra intihar etmiştir. Bu örneklem seçiminin ilk nedeni, yaklaşık on gün gibi kısa bir süre içerisinde farklı yerlerde yaşayan üç ailenin, kimyasal bir madde olan siyanürle zehirlenerek ölmesidir. Ayrıca bu olaylar, sıradan intihar vakaları olmamakla birlikte toplu ölümlere yol açmıştır. Üçüncü olarak, yaşanan üç olayın ikisinde intihar haricinde ‘cinayet’ de gerçekleşmiştir. Tüm bu hususlar, basının haber verme görevi ile sorumluluk bilinci arasında kurulması gereken dengeyi oldukça önemli hale getirmektedir. Çalışmada, söz konusu gazetelerin bu üç olayı konu alan haberlerinde etik sorumluluklara uyup uymadıkları sorusuna yanıt aramaya çalışılmıştır. Yöntem ile ilgili detaylar, ‘3.1. Yöntem’ kısmında etraflıca ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde intihar haberlerinin etik sınırlarına değinilmiş, bu konudaki farklı görüşler aktarılmıştır. İkinci kısımda, dünyada ve Türkiye'de intihar haberleri bakımından düzenlenmiş etik kodlara yer verilmiştir. Üçüncü kısımda ise, yukarıda bahsedilen çerçeve içerisinde veri analizi gerçekleştirilmiş olup elde edilen bulgular ortaya konulmuştur.

1. İNTİHAR HABERLERİNİN ETİK SINIRLARI

Günümüzün yaygın kitle iletişim araçları bağlamında düşünüldüğünde intihar haberlerinin insanlar üzerinde ne gibi bir etki bırakacağı tam olarak bilinmemektedir. Zira kitle iletişim araçlarının insan davranışlarını doğrudan etkileyip etkilemediği hususu yüz yıldan fazla bir zamandır iletişim alanında çalışan düşünürler tarafından tartışılmış ve birbirinden farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Kanımızca intihar haberlerinin sunumunda özensiz davranmak, diğer etik problemlerden çok daha ciddi sonuçlara yol açma potansiyeline sahiptir. Zira bir kişinin dahi haberden olumsuz etkilenip yaşamına son vermesi, telafisi olmayan bir zararın ortaya çıkması anlamına gelmektedir. O halde, intihar haberlerini diğer haber türleri arasında ayrı bir yere koymak gerekmekte ve bu haberlerin nasıl aktarılması gerektiğine dair somut standartlar belirlemek gerekmektedir.

Liberal öğretinin Yararcı düşünürlerinden Mill'e göre, düşünceler dile getirilişlerindeki durum ve koşullara göre, söylenmeleri zararlı bir eyleme kışkırtma oluşturur nitelikteyse hoş görülmeleri mümkün değildir (2014: 87). Mill, burada her ne kadar 'ani tehlike'ye yol açabilecek düşüncelerin sınırlandırılması gerektiğini kast etse de

kanımızca ölçüsüz söylemlere dayandırılan, intihar yönteminin detaylı olarak tasvir edildiği veya intiharı bir kurtuluş yolu olarak gösteren haberlerin, ağır depresyon halinde olan ve intiharı düşünen kişiler için ani tehlike arz etmesi olasıdır.

Yukarıda ifade edilen görüş bağlamında, liberal öğretinin öngördüğü ifade özgürlüğü ilkesinden sapmamak kaydıyla, intihar haberlerine biraz daha korumacı yaklaşmak yerinde olacaktır. Aşağıda, intihar haberlerinin etik sınırları bakımından çeşitli düşünürlerin görüşlerine yer verilmiştir.

Cohen'e göre (2002: 145, 149), medyanın intihar haberciliği problemlidir; çünkü intihar insan hayatının yitirilmesiyle son bulan duygusal bir konudur. İntiharlarla ilgili haberler, bireylerin mahremiyetlerine tecavüz edebilir ve bireylerin sevenlerinin ortak olduğu travma, şok ve dehşet hikayelerini daha da artırabilir Ayrıca, duygusal kriz içerisindeki insanların kırılgan ruh hallerini olumsuz etkilediği için intiharlar bulaşıcı da olabilir. Örneğin, Kanada medyasında sıradan intihar olayları kesinlikle haber olarak yayınlanmamaktadır. Çünkü bu hikayelerin kamunun genelini ilgilendirmeyen özel meseleler olduğu düşünülmektedir.

O halde, sıradan intihar haberlerinin yayınlanması dört bakımdan sakıncalıdır. Bunlardan ilki ve en önemlisi bu tür haberlerin taklide yol açabilme olasılığıdır. Ayrıca, bu haberler ölen kişilerin mahremiyetini ihlâl edebileceği gibi bu kişilerin yakınlarını rencide edebilir ve onlar üzerinde travma etkisi yaratabilir. Son olarak ise, yayınlanmasında

hiçbir kamu yararı bulunmadığından, bu tür haberler kimseyi ilgilendirmemektedir.

Cohen (2002: 151-154, 169), 'sıradan olmayan' intihar haberleri için ise daha farklı düşünmektedir. Örneğin, kamuya mâl olmuş kişilerin intihar olayları haber yapılabilir. Yine, benzer şekilde, intihar eylemi yaygın toplumsal bir problem sonucunda gerçekleşmişse veya intihar olayı farklı bir suça veya olaya neden olmuşsa bunu da yayınlamakta yarar vardır. Ancak bir intihar olayı ne zaman haber yapılırsa yapılsın, medya intiharın nasıl gerçekleştiği hakkında ayrıntılar vermemelidir ve davranışı duygusallaştırmamalıdır.

Cohen'in görüşlerinden yola çıkarak, yayınlanacak intihar haberlerinin mutlaka bir kamu yararı taşıması gerektiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, bu tür haberlerin yayınlanmasında 'ölçülülük' ilkesi göz önünde bulundurulmalı, intihar yöntemi hakkında ayrıntı vermekten kaçınılmalıdır.

Sıradan intihar haberlerinin ortaya çıkardığı diğer bir sorun da bu haberlerde verilen detayların intihar etmeyi düşünen diğer insanları, taklit davranışı haricinde de olumsuz yönde etkileme potansiyeli taşımasıdır. 2009 yılında Türkiye'de gerçekleşen bir olayda, Boğaziçi Köprüsü'nden denize atlayan bir genç, giydiği montun şişip paraşüt görevi görmesi üzerine 60 metreden denize düşmüş ve ölmemişti. Bu gencin montu sayesinde intihardan kurtuluş öyküsü ulusal bir gazetede haber olmuştu. Bu olaydan sonra başka bir kişi Boğaziçi Köprüsü'nde intihar girişiminde bulunmuş ve atlamadan öce montunu çıkarmış, dolayısıyla da hayatını kaybetmişti (Bildirici, 2018: 59).

Day'a göre (2006: 148) intihar olaylarının sunumu gazeteciler ve editörler için hassas bir konudur. Bu olaylar taklide yol açabileceği gibi kurbanın kendisi, ailesi ve yakın çevresi bakımından bir özel yaşam ihlâli sorununa yol açabilir. İntihar eden kişi, kamuya mâl olmuş bir kişi ise veyahut intihar olayı kamuya açık bir alanda gerçekleşmişse şüphesiz haberleştirilmelidir. Ancak bu durumda gazeteciler olayı merhamet duyguları içerisinde ele almalı ve intihar eden kişinin ailesi ve yakın çevresinin özel yaşamını göz önünde bulundurmalıdır. Ayrıca gazeteciler intihar olaylarını dolambaçsız biçimde, romantikleştirmeden ve sansasyonelleştirmeden aktarmalı; intiharı depresyon ve acının cazip bir alternatifi olarak sunmamalıdır.

Patrick Jamieson, Kathleen Jamieson ve Dan Romer (2003: 1644) tarafından yapılan bir çalışmada, sorumluluk anlayışından uzak biçimde yapılan intihar haberlerinin yol açabileceği sorunlar üzerinde durulmaktadır. Buna göre, cinsiyet ve etnik köken bakımından kurbanla benzer durumda olanlarda daha fazla model alma durumu ortaya çıkmaktadır. Yine, intihar yöntemi yeni bir yöntemse model alma durumu daha fazla olmaktadır. Ayrıca, intihar eylemini yücelten bir dil kullanmak da intihara yönelimi olan savunmasız insanların, intiharı sorunların bir çözümü olarak algılamasına neden olabilir.

Kanımızca, yukarıdaki görüşlerden yola çıkarak intihar haberlerinin en önemli olumsuz etkisinin 'bulaşıcılık' içermesi, yani taklide yol açma potansiyeli taşıması olduğunu söylemek mümkündür.

İntiharın iletişim araçları sayesinde bulaşıcılık göstermesinin ilk örneği belki de 1774 yılında Goethe tarafından yazılan ve Almanca dışında da birçok dile de çevrilen *Genç Werther'in Acıları* adlı romandır. Çok etkili bir dille yazılan öykünün başkarakteri Werther, romanın ikinci bölümünde intihar etmektedir. Romanı okuyan bazı kişiler, roman kahramanı Werther'in etkisi altında kalarak yalnızca Almanya'da değil, romanın çevrildiği başka ülkelerde de intihar etmişler ya da intihara kalkışmışlardır (Goethe, 1999: 2-3).

Kuramcıların yanı sıra, kopya intiharların yaşanmasında basında çıkan haberlerin etkili olduğunu savunan uzmanlar da mevcuttur. Psikiyatrist Dr. Ayhan Akcan'a göre (www.haberturk.com, 09.11.2019), intihar vakalarının bir kısmı kopya intiharlardır. Bir intihar biçimi gündeme geldiğinde intihar şekli, yöntemi buna neden olur. Özellikle basın, intihar haberleri verirken çok dikkat etmelidir. Olay ve intihar yöntemi detaylı olarak anlatılmamalıdır. Psikolog Özge Öztaşçı (www.cumhuriyet.com.tr, 09.11.2019) ise, basın yayın organlarının çoğalması sonucunda intihar haberlerinin daha fazla duyulduğunu ve bu olguların toplumu etkilediğini savunmaktadır.

İntihar haberlerinin özellikle son on yılda insan yaşamındaki etkisini iyice artıran sosyal medya ortamlarında da sorumluluk biçiminden uzak biçimde aktarılması ve tartışılması da bu konuda yaşanan sorunları büyütmüştür. Lipschultz'a göre (2018: 278), günümüzde sosyal medya iletişimi de insanların şeref ve haysiyetinin ihlâli bağlamında etik sorunlar doğurmaktadır. Etik bir husus olarak, sosyal medyadaki anonim kullanıcılar intihar olaylarını tartışırken intihar eden kişinin

ailesine ve arkadaşlarına verebilecekleri potansiyel zararı hesaba katmamaktadır.

İntihar olaylarının sosyal medyada yayınlanması, bu konuda yapılan kullanıcı yorumları ve hatta intihar eden kişinin kendi intiharını canlı olarak yayınlaması gibi olaylar günümüzde sıklıkla yaşanmaya başlamıştır. Bu durumun en bariz örneklerinden biri 2014 yılında Mehmet Pişkin adlı bir kişinin sosyal medya üzerinden 'intihar notu' adlı bir video paylaşıp daha sonra kendisini asmasıdır (bkz. milliyet.com.tr, 16.10.2014). Söz konusu videonun altına, sorumluluk bilincinden uzak birçok kullanıcı yorumu yapılmıştır.

2. İNTİHAR HABERLERİNİ DÜZENLEYEN ETİK KODLAR

Bu kısımda intihar haberlerini düzenleyen etik kodlar, dünyadaki ve Türkiye'deki örneklere bakılarak iki alt başlık içerisinde incelenmiştir.

2.1. Dünyada

İntihar haberlerinin yayınlanması konusunda özellikle gelişmiş ülkelerin basın konseylerinin yapmış olduğu birtakım düzenlemeler bulunmaktadır.

ABD'nin basın özdenetim kuruluşu olan Society of Professional Journalists (SPJ), etik kodları arasında (*Code of Ethics*) intihar haberleri için herhangi bir düzenleme getirmemiştir (www.spj.org, 2014). Ancak, ABD'de hükümete bağlı birkaç ajans, özel sağlık kuruluşları ve farklı statüdeki bazı kuruluşlar intihar olaylarındaki taklitleri önlemek amacıyla gazeteciler ve editörler için bazı yönlendirmelerde bulunmaktadır (Jamieson/Jamieson/Romer, 2003: 1644).

ABD'nin aksine, Kanada'nın en büyük ve en gelişmiş eyaletlerinden birisi olan Quebec'te, Counseil de Presse, saldırı, kaza veya intihar kurbanlarının ve bu kişilerin ailelerinin kimliklerinin açıklanmasının gazeteciler için çetrefilli bir durum olduğunu kabul etmektedir. Konsey'in kabul ettiği etik ilkeye göre, ancak kamu yararı olması durumunda söz konusu kimliklerin açıklanması gerekmektedir (Rights and Responsibilities of the Press, 2003: 20).

Avrupa'da basın özgürlüğü bakımından en başarılı ülkelerden biri olan İngiltere'de ise Independent Press Standarts Organization (IPSO) "medya, intihar haberlerini bildirirken taklit eylemlerini önlemek için kullanılan intihar yönteminin ölçüsüz biçimde detaylandırılmamasına özen göstermelidir" ilkesini kabul etmektedir (Editors Code of Practice, 2019).

Alman Basın Konseyi Presserat'a göre de intihar haberleri belli kısıtlamalara tabi olmalıdır. Bu kısıtlama, bilhassa isimlerin, fotoğrafların ve özel bilgilerin yayınlanmamasına ilişkindir (German Press Code, 2017: 5).

İsviçre Basın Konseyi tarafından kabul edilen Yükümlülükler Bildirgesi'nde ise, intiharın kişinin mahrem alanıyla ilgili bir husus olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla intihar durumlarında azami özen gösterilmelidir. İntihar haberlerinin yayınlanması, ancak intihar haberi büyük bir kamusal etki yarattığında, intihar eden kişi kamuya mâl olan birisi olduğunda, polis tarafından fark edilmiş bir suçla ilişkili olduğunda, söz konusu eylem protesto karakterine sahip olduğunda ve kamunun ilgisini çözülmemiş bir soruna çekmeye çalıştığında ya da

iftiralara mâni olma amacı taşınan durumlarda mümkün olabilir (Morresi, 2006: 198-199).

İntihar haberlerinin sağlıklı biçimde aktarılması hususunda, Avusturya'daki etik düzenlemelerin kökeni geçmişe dayanmaktadır. Viyana'da artan intihar oranları sonucunda intiharı önleme, krize müdahale ve ilgili kuruluşların bir araya gelmesiyle, basın yayın organlarıyla iş birliği yapılmış ve haberlerin veriliş tarzıyla ilgili birtakım kurallar oluşturulmuştur. Bu çalışmaya göre intihar yöntemlerinin ayrıntılı verilmesi, intiharın romantik bir söylemle aktarılması, intihar nedeninin basitleştirilmesi durumunda özendirmenin etkisi artacaktır. Yine aynı şekilde, haberin ilk sayfada yayınlanması, başlıkta intihar kelimesinin kullanılması, kişinin fotoğrafının basılması ve kişinin davranışının cesur ve onaylanan bir davranış olarak sunulması intihara meyilli okuyucunun dikkatini daha fazla çekecektir (Palabıyıkoğlu, 1994: 283).

Avusturya Basın Konseyi'nin (Australian Press Council) ise yalnızca intihar haberleri ile ilgili standartları belirleyen bir kitapçığı bulunmaktadır (*Specific Standards on Coverage of Suicide*). Söz konusu kitapçıkta belirtilen temel ilkeler hem yazılı basını hem de dijital medyayı kapsamaktadır. İlkelerden ilki, bireysel intiharların ancak kamu yararı taşıması ya da intihar eden kişinin yakınlarının açıkça onayı bulunması durumunda yayınlanabileceğidir. İntihar yöntemi ve intihar yeri zorunlu olmadıkça yayınlanmamalıdır. Haber metinleri, intiharı sansasyonelleştirmemeli, büyütmemeli veya önemsizleştirmemelidir. Ancak intihara yol açan psikolojik rahatsızlık

gibi hususlardan bahsedilmelidir. Bunların yanı sıra, intihar haberleri aşırı öne çıkarılmamalı; müstehcen başlıklar ve fotoğraflara yer verilmemelidir (www.presscouncil.org.au, 2011).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) (World Health Organization-WHO) tarafından yayınlanan ve intihar haberlerinin nasıl aktarılması gerektiğini düzenleyen rehbere göre, intihar yayınlarında yapılması ve yapılmaması gereken hususlar mevcuttur (*Responsible Reporting on Suicide Quick Reference Guide*). Buna göre, gazeteciler aşağıdaki hususları yapmaya özen göstermelidir (www.who.int, 2020):

- Nereden yardım alınabileceğine dair doğru bilgiler verin.
- Efsane yaymadan, halkı intihar gerçekleri ve intiharın önlenmesi konularında eğitmeye çalışın.
- Stres faktörleri ve intihar düşüncesiyle nasıl baş edileceğine yönelik ve bu konularda nasıl yardım alınabileceğine yönelik içerikler üretin.
- Ünlülerin intiharlarını bildirirken özellikle dikkatli olun.
- Ölen kişinin yaşlı ailesi ve yakınlarıyla görüşürken dikkatli olun.
- Medya profesyonellerinin kendilerinin de intiharla ilgili hikâyelerden etkilenebileceğini unutmayın.

DSÖ'ye göre, gazeteciler aşağıdaki hususları ise kesinlikle yapmamalıdır:

- İntiharla ilgili hikâyeleri sansasyonel biçimde vermeyin ve bu hikâyeleri gereksiz yere tekrarlamayın.
- Sansasyonel veya intiharı normalleştiren bir dil kullanmayın ve intiharı sorunların bir çözümü olarak yansıtmayın.

- Kullanılan intihar yöntemini açıkça belirtmeyin.
- İntiharın gerçekleştiği konumla ilgili detaylara girmeyin.
- Sansasyonel başlıklar kullanmayın.
- Fotoğraf, kamera görüntüsü ve sosyal medya linki kullanmayın.

2.2. Türkiye'de

Türkiye'de basın ahlâk kodları yayınlayan üç kuruluş mevcuttur. Bunlardan ilki, 1946'da kurulan ve bir özdenetim kuruluşu olmaktan ziyade meslek kuruluşu niteliği taşıyan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'dir. Ancak belirtmek gerekir ki, her ne kadar bir özdenetim kuruluşu niteliği taşımasa da Cemiyet'in yayınladığı 'Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi', ülkemizde basın alanını düzenleyen en kapsamlı etik kodları içerisinde barındırmaktadır. Bunun haricinde, bir özdenetim kuruluşu olan ve 1988 yılından beri faaliyette bulunan Basın Konseyi'nin de 16 etik koddan oluşan 'Basın Meslek İlkeleri' mevcuttur. Diğer kuruluş ise, Televizyon Yayıncıları Derneği'dir. Derneğin 'Haber Yayın İlkeleri' mevcuttur.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Bildirgesi'nde "gazetecilerin sadece kamuoyunu ilgilendiren politik ya da ünlü kişilerin intiharı ile kriminal öneme sahip intihar vakalarını haber yapabileceği" belirtilmektedir. Ayrıca Bildirgeye göre, "bu tür istisnai durumlarda bile intiharın yöntemine ilişkin özendirici ve öğretici ayrıntılara yer verilmemeli, intihara ilişkin fotoğraf ve görsel malzeme ile intihar mesajı kullanılmamalıdır" (www.tgc.org.tr, 2020).

Basın Konseyi'nin Basın Meslek İlkeleri'ne bakıldığında ise doğrudan intihar haberlerini düzenleyen bir etik ilkenin yer almadığını görmek mümkündür. Temel amacı basında özdenetimi sağlamak olan bir kuruluşun, basının doğrudan insan yaşamını etkileyebileceği bir konuda herhangi bir düzenleme getirmemiş olması kanımızca oldukça büyük bir eksikliktir.

Özdenetim kuruluşu niteliği taşımasa da, 1999 yılından beri aktif olan Televizyon Yayıncıları Derneği'nin de televizyon haberlerinde uyulmasını istediği birtakım ilkeler mevcuttur. Ancak bu ilkeler arasında intihar haberlerine yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Türkiye'nin en büyük medya tekellerinden Demirören Grubu'nun Basın Yayın İlkelerinde ise "intihar haberlerinde yönteme ilişkin özendirici ve öğretici ayrıntılara yer verilmez" ifadesine yer verilmiştir (imagehk.hurriyet.com.tr, 2018).

3. ÖRNEK İNTİHAR HABERLERİNİN İNCELENMESİ

Önceki kısımlarda intihar haberlerinin etik sınırlarına ilişkin çeşitli görüşlere yer verilmiş; dünyada ve Türkiye'de uygulanan etik kodlardan bahsedilmiştir. Bu kısımda ise örnek haberler incelenmiştir.

3.1. Yöntem

Bu çalışmada, 06.11.2019 tarihinde İstanbul Fatih'te, 09.11.2019 tarihinde Antalya'da ve 15.11.2019 tarihinde İstanbul Bakırköy'de gerçekleşen üç farklı intihar olayı hakkında yapılan haberler örneklem olarak seçilmiş ve bu haberlerin, Cumhuriyet, Habertürk ve Sabah

Gazetelerinin internet sitelerinde ‘basın etiği’ bağlamında nasıl ele alındığı sorusu üzerine odaklanılmıştır. Söz konusu gazetelerin seçilmesinin temel amacı, bu gazetelerin toplumun farklı kesimlerine hitap ediyor olmasıdır. Cumhuriyet’i muhalif, Sabah’ı muhafazakâr, Habertürk’ü ise daha ortada konumlandırmak mümkündür.

Çalışmada ‘nicel içerik analizi’ yöntemi uygulanmıştır. Geray (2006: 147, 155), içerik analizini, iletişim içeriğinin genellikle önceden belirlenmiş kategoriler çerçevesinde sistematik olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bir araştırma tekniği olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan, içerik analizinin sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesinde örneklem, çözümleme birimi, kategoriler ve kodlama sistemi önem arz etmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, çalışmanın örneklemini 06.11.2019, 09.11.2019 ve 15.11.2019 tarihlerinde gerçekleşen intihar olaylarını konu edinen ve Cumhuriyet, Habertürk ve Sabah Gazetelerinin internet sayfalarında yayınlanan tüm haberler oluşturmaktadır. Çözümleme birimi ise haberlerin tüm unsurları olarak belirlenmiştir (başlıklar, metin, fotoğraflar, belgeler vb.).

Kategoriler, birer ‘çözümleme birimi’ olarak önem arz etmektedir. Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, belirlenen kategoriler haberde var olup olmadığı aranan unsurlardır. Hatırlanacağı üzere çalışmanın önceki başlığında intihar haberlerinde bulunmaması gereken birçok görüş ve ilkeden bahsedilmişti. Çalışmanın kuramsal çerçevesine bağlı kalarak, mümkün olduğunca somut ve nesnel olarak ölçülebilecek kategoriler oluşturulmaya çalışılmış, çözümleme aşamasında fazlaca

yorum gerektirecek kategorilere yer verilmemiştir. Aşağıda, Çalışmanın kategorilerinin neler olduğu, ne anlama geldiği ve nasıl kodlanacağı aşağıda kısaca belirtilmiştir:

İntihar Yöntemi: Bu kategoride, haberde intihar yönteminin belirtilip belirtilmediği incelenmiş ve sonuç 'var' veya 'yok' olarak kodlanmıştır.

Özel Yaşam İhlâli: Bu kategoride, intihar eden kişinin kişisel ve aile sırları, ekonomik durumu, meslekî sorunları, sağlık sorunları gibi sadece kendisini ve yakın çevresini ilgilendiren sorunlara değinilip değinilmediğine bakılmıştır ve sonuç 'var' veya 'yok' olarak kodlanmıştır. Ancak, Avusturya Basın Konseyi'nin kabul ettiği, "intihar eden kişinin psikolojik rahatsızlıklarından bahsedilmelidir" ilkesi uyarınca, bu konuda yazılanlar özel yaşam ihlâli sayılmamıştır.

Dramatizasyon / Hikâyeleştirme: Bu çözümleme biriminde intihar haberinin melodram bir hikâyeye dönüştürülüp dönüştürülmediği ve var olan gerçeklerin dramatize edilip edilmediğine bakılmış sonuç 'var' veya 'yok' olarak kodlanmıştır.

İntihar Yeri: Bu kategoride, intihar edilen yerin detaylı olarak (cadde, sokak, apartman adı, daire numarası vb.) verilip verilmediğine bakılmış ve sonuç 'var' veya 'yok' olarak kodlanmıştır.

İntihar Eden Kişinin Fotoğrafı: Bu kategoride, intihar eden kişinin fotoğrafının yayınlanıp yayınlanmadığına bakılmış ve sonuç 'var' veya 'yok' olarak kodlanmıştır.

Kamu Yararı: Burada, haberin üstün bir kamu yararı içerip içermediğine bakılmıştır. Kamu yararı kıstasları, intiharın toplumun genelini etkileyen bir kriz, salgın hastalık, doğal afet vb. bir durum sonucunda gerçekleşmesi, intihar olayının başka bir olaya ya da suça yol açması, intihar eden kişinin kamuya mâl olmuş bir kişi olması veya intihar haberinde sonraki intiharları önleyebilecek bilgilerin bulunması vb. unsurlardır. Sonuç 'var' veya 'yok' olarak kodlanmıştır.

3.2. Bulgular

İçerik analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda alt başlıklar altında incelenmiştir.

3.2.1. Genel Veriler

06.11.2019, 09.11.2019 ve 15.11.2019 tarihlerinde Türkiye'de siyanür yoluyla gerçekleşen intiharlar hakkında Cumhuriyet, Habertürk ve Sabah Gazetelerinin internet sitelerinde toplam 46 farklı haber yapılmıştır. Söz konusu haberlerin bazıları doğrudan intihar olayını konu alırken, bazıları intihar eden kişinin cenaze töreni, özel yaşamı ve yakın çevresinin beyanlarını içeren dolaylı haberlerdir.

Belirtilen zaman diliminde yaşanan toplu intiharlar İstanbul Fatih, Antalya ve İstanbul Bakırköy olmak üzere üç farklı bölgede gerçekleşmiştir. Seçilen gazetelerde yapılan toplam 46 haberin dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1: Üç farklı bölgede yaşanan intihar olayları ve yapılan haber sayıları.

GAZETE	FATİH	ANTALYA	BAKIRKÖY
CUMHURİYET	8	3	3
HABERTÜRK	4	5	2
SABAH	13	3	5
TOPLAM	25	11	10

Tablodan da görüleceği üzere Habertürk hariç olmak üzere üç gazetede yapılan haberlerin önemli bir kısmı Fatih'te meydana gelen ve dört kardeşin ekonomik sorunlar nedeniyle gerçekleştirdikleri toplu intihar olayı üzerindedir. Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, Fatih'le ilgili haberlerin 46 haber içerisindeki oranı yaklaşık yüzde 54'tür. Kanımızca bu ilginin nedeni, söz konusu olayın siyanürle gerçekleşen ilk toplu intihar olmasıdır. Bu olayla ilgili ilk haber, Cumhuriyet ve Sabah Gazetelerinde 06.11.2019 tarihinde, Habertürk'te ise 07.11.2019 tarihinde yapılmıştır. Olaya ilişkin son haber ise Cumhuriyet'te 13.12.2019'da, Habertürk'te 16.05.2020, Sabah'ta ise 25.05.2020 tarihinde yayınlanmıştır. Bu veriler, söz konusu olaya duyulan ilginin uzun süre canlı kaldığını göstermektedir.

İkinci intihar olayı da ilkinden çok kısa bir süre sonra Antalya'da gerçekleşmiştir. Ekonomik sorunlar yaşayan bir kişi siyanür yoluyla intihar etmiş, eşini ve çocuğunu da aynı yöntemle öldürmüştür. Ancak bu konuyla ilgili Fatih'teki olaya oranla oldukça az haber yapıldığı görülmektedir. Konuyla ilgili ilk haber üç gazetede de 09.11.2019

tarihinde yayınlanmıştır. Son haber ise Cumhuriyet'te 16.11.2019'da, Habertürk'te 10.11.2019'da, Sabah'ta ise 19.11.2019'da yapılmıştır. Dolayısıyla, Antalya'da gerçekleşen ikinci olayın ilkine göre çok daha kısa bir zaman diliminde ele alınıp tüketildiğini söylemek mümkündür.

Üçüncü toplu intihar olayı ise İstanbul Bakırköy'de gerçekleşmiştir. Önceki olayla benzer biçimde, maddi sorunlar yaşayan bir kişi siyanür yoluyla intihar etmiş, eşini ve çocuğunu da siyanürle öldürmüştür. Yapılan haber sayısı Fatih'teki olaydan oldukça az olmakla birlikte, Antalya ile ilgili haber sayısına yakındır. Konuyla ilgili ilk haber Cumhuriyet ve Sabah'ta 15.11.2019, Habertürk'te ise 16.11.2019'da yayınlanmıştır. Son haber ise Cumhuriyet ve Habertürk'te 16.11.2019'da, Sabah'ta ise 10.06.2020 tarihinde yayınlanmıştır. Ancak, Sabah'taki bir önceki haberin tarihi 17.11.2019'dur. Bu istatistiklerden yola çıkarak Sabah Gazetesi dışındaki diğer iki gazetenin Bakırköy'de gerçekleşen intihar olayını, Antalya'da gerçekleşen olaydan daha kısa zaman diliminde ele alıp tükettikleri görülmektedir.

Genel verilerden görüleceği üzere, basının bu intihar olaylarına bakışı daha fazla 'tıklanma' ve reyting üzerine kurgulanmıştır. Siyanürle gerçekleşen ilk toplu intihar olayı olan Fatih örneği üzerine yapılan haber sayısı, incelenen toplam haberlerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Habertürk gazetesi, bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. Ayrıca, olayın söz konusu gazetelerde ele alınış süresi de oldukça geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. Oysa Antalya ve Bakırköy'de gerçekleşen toplu intihar olaylarına, içinde cinayet

barındırmasına rağmen Habertürk dışındaki diğer iki gazetenin belirgin bir biçimde daha az ilgi gösterdiği görülmektedir. Bu olaylar için yapılan haber sayıları Fatih örneğine göre oldukça azdır. Yine benzer biçimde, Antalya ve Bakırköy'de yaşanan olaylar, Fatih örneğine göre oldukça kısa bir süre gündemde kalmıştır. Bu durumu, aynı olayın tekrarlaması sonucunda basının o olaya ilgisinin azalması ve toplu intiharların bir anlamda basın tarafından kanıksanması olarak yorumlamak mümkündür.

3.2.2. İntihar Haberlerinin Yayınlanmasının Kamu Yararı İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi

Burada, öncelikle kamu yararı kavramının tanımlanmasında yarar vardır. Latince *bonum commune*'den gelen kavram, bir topluluktaki bütün üyelerin dirlik ve esenliği anlamına gelmektedir. Burada kastedilen, bireyin kişisel faydasından çok bir arada yaşayan insanların kamusal çıkarlarıdır. Bu bakımdan kamu yararı, çoğulcu demokrasi anlayışında merkezî bir öneme sahiptir (Keskin, 2014: 128).

Kamu yararı kavramı basınla da yakından ilişkilidir. Özek'e göre (1978: 164), basın, halkın 'öğrenme hakkı'nın tatmini görevi yanında, onu eğitmek ve kamuoyu oluşturmak gibi görevleri de yerine getirmektedir. Bu görevlerin gerçekleşmesi halinde kamu yararı söz konusu olur. Kanımızca, Bugün, özellikle internet gibi sınırları çok geniş kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması sonucunda bilgiye ulaşma kolaylaşmış ve basının halkı eğitme işlevi daha geri planda kalmış olsa da halkın bilme hakkının tatmin edilmesi, kamu yararı kavramının en önemli unsurunu oluşturmaktadır.

Cohen'in (2002) de belirttiği gibi, sıradan intihar haberleri yayınlanmamalıdır. Çünkü bu tür haberler, toplumu ilgilendirmediği gibi herhangi bir kamu yararı da içermemektedir. Ayrıca, ne kadar fazla intihar haberi yayınlanırsa, taklit olasılığı da o derece artacaktır. O halde, yayınlanacak intihar haberinde mutlaka üstün bir kamu yararı olmalıdır.

Bu çalışmanın örneklemini oluşturan İstanbul Fatih, Antalya ve İstanbul Bakırköy'de gerçekleşen intihar haberlerine konu olan olayların tümünün gerekçesinin ekonomik sorunlar olduğu görülmektedir. Yaklaşık on günlük bir süre içerisinde, birbirini tanımayan ve farklı bölgelerde yaşayan kişilerin muhtemelen birbirlerinden etkilenerek siyanür yoluyla intihar etmesi, o tarihlerde Türkiye'de insanları intihara sürükleyecek derecede bir ekonomik sıkıntı yaşandığını göstermektedir. Dolayısıyla, özel yaşamın gizliliğini ihlâl etmeden ve ölçülü bir biçimde, intihar eden kişilerin yaşadığı ve toplumun geneline yansıyan ekonomik sorunların bu haberlerde işlenmesi ve çözüm önerileri aranması basının topluma karşı görevinin bir gereğidir. İkinci olarak ise, her üç olay da 'sıradan intihar' vakası değildir. Toplu ölümlerin gerçekleştiği bu olayların ikisinde intihar eden kişi, ailesini de öldürmekte; dolayısıyla ortaya bir 'cinayet vakası' da çıkmaktadır. Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, intihar olayı, farklı bir suçun gerçekleşmesiyle de ilişkilidir.

Yukarıda değinilen nedenlerden dolayı, kanımızca, bu çalışmanın örneklemini oluşturan haberler 'kamu yararı' içerdiğinden dolayı yayınlanmalıdır. Aşağıdaki tabloda söz konusu haberlerin kaçında

kamu yararı bulunduğu ve bunların gazetelere dağılımı gösterilmiştir. Haberlerin içerisinde, kamu yararı kıstasları olarak, intiharın toplumun genelini etkileyen bir kriz veya olumsuz durum sonucunda gerçekleşmesi, intihar olayının başka bir olaya ya da suça yol açması veya intihar haberinde sonraki intiharları önleyebilecek bilgilerin bulunması vb. unsurlar aranmıştır.

Tablo 2: Kamu yararı içeren haberlerin yüzdelik dağılımı.

GAZETE	KAMU YARARI İÇEREN	SIRADAN
CUMHURİYET	%78,5	%21,5
HABERTÜRK	%72,7	%27,3
SABAH	%57,1	%42,9
TOPLAM	%67,3	%32,7

Tablodan anlaşılacağı üzere, üç gazetede yayınlanan toplam 46 haber içerisinde kamu yararı içeren haberlerin sayısı 31'dir. Bu sayı, Cumhuriyet Gazetesi'nde toplam 14 haber içerisinde 11, Habertürk'te 11 haber içerisinde 8, Sabah Gazetesi'nde ise 21 haber içerisinde 12'dir. Bu verilere bakıldığında, Cumhuriyet ve Habertürk'te yayınlanan haberlerin birçoğunda kamu yararına hizmet edecek hususlar olduğunu görmek mümkündür. Sabah'ta ise bu oran daha düşüktür.

O halde, çalışmada incelenen toplam 46 haberin %67,3'ünün yayınlanmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. %32,7'lik kısım ise, ölen insanların özel yaşamına yoğunlaşan, intihar yöntemini öne çıkaran, ölen kişilerin cenaze törenlerinde yaşananları dramatize eden, kamu yararı içermeyen ve hiç yayınlanmaması gereken haberlerden oluşmaktadır. Bir sonraki başlıkta, 46 haberin tümünde yer alan etik sorunlar etraflıca ele alınmıştır.

3.2.3. Tespit Edilen Etik Sorunlar

Çalışmanın bu kısmında, nicel içerik analizi yöntemi kullanılarak 'Yöntem' kısmında belirtilen kategoriler, incelenen haberler içerisinde aranmıştır. Bu bağlamda üç gazetede yer alan haberler tek tek incelenmiş ve etik sorunlar tespit edilmiştir. Etik sorunların yüzdelik dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Üç gazetede yayınlanan haberlerde yer alan etik sorunların yüzdelik dağılımı.

GAZETE	***İNTİHAR YÖNTEMİ***	***ÖZEL YAŞAM İHLÂLİ***	***DRAMATİZASYON / HİKAYELEŞTİRME***	**İNTİHAR YERİ**	**FOTOĞRAF**
CUMHURİYET	%100	%57,1	%14,2	%35,7	%50
HABERTÜRK	%90,9	%36,3	%0	%63,6	%45,4
SABAH	%80,9	%52,3	%9,5	%71,4	%61,9
TOPLAM	%89,1	%54,3	%8,6	%58,6	%54,3

Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan toplam 14 haberin 14'ünde intihar yöntemi belirtilmiş, 8'inde özel yaşam ihlâlinde bulunulmuş, 2'sinde dramatizasyon/hikâyeleştirmeye başvurulmuş, 5'inde intihar yerinden bahsedilmiş ve 7'sinde olay sonucunda hayatını kaybeden kişi veya kişilerin fotoğraflarına yer verilmiştir. Habertürk'te yayınlanan toplam 11 haberin 10'unda intihar yöntemi belirtilmiş, 4'ünde özel yaşam ihlâlinde bulunulmuş, hiçbirinde dramatizasyon/hikâyeleştirmeye başvurulmamış, 7'sinde intihar yerinden bahsedilmiş ve 5'inde olay sonucunda hayatını kaybeden kişi veya kişilerin fotoğraflarına yer verilmiştir. Sabah'ta ise yayınlanan toplam 21 haberin 17'sinde intihar yöntemi belirtilmiş, 11'inde özel yaşam ihlâlinde bulunulmuş, 2'sinde dramatizasyon/hikâyeleştirmeye başvurulmuş, 15'inde intihar yerinden bahsedilmiş ve 13'ünde olay sonucunda hayatını kaybeden kişi veya kişilerin fotoğraflarına yer verilmiştir.

Üç gazetede yayınlanan toplam 46 habere bakıldığında, en sık karşılaşılan problemin intihar yönteminden bahsedilmesi olduğunu görmek mümkündür. Yayınlanan haberlerin tamamına yakınında intihar yöntemi belirtilmiştir. En sık karşılaşılan ikinci problem ise intihar yerinin açıkça belirtilmesidir. Yine, toplam haberlerin yarısından fazlasında özel yaşam ihlâli gerçekleştirilmiş ve intihar eden kişi veya kişilerin fotoğrafları yayınlanmıştır. Basında tabloidleşmenin bir unsuru olan dramatizasyon/hikayeleştirmeye ise genellikle başvurulmamıştır. Özel yaşam ihlâli ile intihar eden kişinin fotoğrafı, Habertürk'te, diğer gazetelere nazaran daha az yer almaktadır.

Etik ihlâllere gazeteler özelinde bakıldığında ise Cumhuriyet ve Sabah Gazetelerinin öne çıktığını görmek mümkündür. Habertürk'ün ihlâlleri bu iki gazeteye göre daha azdır. Cumhuriyet'in tüm haberlerinde intihar yöntemine dikkat çekilmesi ve Habertürk'ün hiçbir haberinde dramatizasyon/hikayeleştirmeyeye başvurulmadığı göze çarpmaktadır. İntihar yeri, Cumhuriyet'in haberlerinde en az, Sabah'ın haberlerinde ise en fazla belirtilmiştir.

Aşağıda, üç gazetede nicel içerik analizi yöntemiyle aranan ve tespit edilen etik sorunlar beş alt başlık içerisinde tek tek incelenmiş ve örnek haberlerle desteklenmiştir.

3.2.3.1. İntihar Yöntemi

Çalışmanın birinci bölümünden hatırlanacağı üzere, Cohen (2002) ve diğer birçok düşünür intihar haberlerinde detaylı intihar yöntemine yer verilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Jamieson, Jamieson ve Romer de (2003), intihar yöntemi yeni bir yöntemse, bunun daha fazla taklit intihara yol açabileceğinden bahsetmektedir. DSÖ ise, ne şekilde olursa olsun intihar yönteminin belirtilmesine karşıdır.

Kanımızca, burada incelenen 46 haberin tamamına yakınında intihar yönteminin açıkça belirtilmesi etik problem teşkil etmektedir. Bazı durumlarda gazeteci, özellikle kamu yararı ilkesi gereğince intihar yönteminden bahsetmek durumunda kalabilir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere, yeni intihar yöntemlerinin taklit edilme potansiyeli daha fazladır. Siyanür bakımından düşünüldüğünde, Türkiye'de siyanürle intiharın oldukça yeni veya çok az rastlanan bir intihar türü olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar etkiyi ölçmek bilimsel

olarak mümkün olmasa da Fatih, Antalya ve Bakırköy'de bu yolla intihar eden ve birbirini tanımadığı varsayılan insanların birbirinden etkilenmemiş olması çok düşük bir olasılıktır. Dolayısıyla, toplum yaşamını doğrudan etkiliyor olması dolayısıyla intihar haberlerini oluştururken çok dikkat edilmelidir.

İncelenen haberlerin birçoğunda intihar yönteminin açıkça yazılmasının yanı sıra, bazı haberlerde intihar yönteminin detaylı olarak verildiğini de görmek mümkündür. Örneğin, Habertürk'te yayınlanan bir haberde, "kardeşlerden Oya Yetişkin'in diğerlerinden daha sonra öldüğü belirlendi, bu nedenle önce kardeşlerine meyve suyu içinde siyanür verdiği daha sonra kendisinin içtiği iddia edildi" ifadesi ile siyanürün kolay yoldan nasıl içilebileceği konusunda bilgi verilmektedir (haberturk.com, 06.11.2019). Sabah Gazetesinde yayınlanan bir haberde ise başka bir olaya atıfta bulunularak, *"Mayıs ayında İzmir'in Bayraklı ilçesinde Dokuz Eylül Üniversitesi Kimya Bölümü öğrencisi Mahmut Can Kalkan (21), internetten siparişle 130 lira vererek 1 kilo potasyum siyanür aldı. Kalkan, siyanürden şerbet hazırlayıp annesi Fatma (39) ile babası Mehmet Kalkan (46) ile bir kardeşinin ölümüne neden oldu. Bir kardeşi ise şerbeti içmek istemeyince ölümden kurtuldu"* cümlesine yer verilmiştir. Bu örnekte, siyanürün nereden ve ne kadar paraya temin edilebileceği bilgisinin yanı sıra, nasıl içilebileceğine ilişkin de olmaması gereken detaylar mevcuttur (sabah.com.tr, 10.11.2019).

3.2.3.2 Özel Yaşam İhlâli

İlk bölümden hatırlanacağı üzere, Day (2003), intihar haberlerinin sunumunun kişilerin özel yaşamını rencide edebilecek potansiyele sahip olduğunu savunmaktadır. Cohen (2002) de, intihar haberlerinin ölçüsüz biçimde hazırlandığında ölen kişinin mahremiyetini ihlâl edebileceği ve bu kişinin yakınlarını üzebileceği hususu üzerinde durmaktadır. Ancak, elde edilen bulgulara göre, 46 haber içerisinde özel yaşam ihlâli oldukça fazladır.

Özel yaşam ihlâllerinin yapıldığı en belirgin haberler Fatih'te yaşanan olay ile ilgilidir. Ölen kardeşlerin özel hayat alanları, özellikle bu kişilerin yakınları veya komşuları tarafından verilen beyanların haberlerde açıkça yer alması suretiyle kamuoyu ile paylaşılmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'ndeki bir haberde, intihar eden Oya Yetişkin'in yakın dostu olduğunu iddia eden bir kişinin şu sözlerine yer verilmiştir: "*Annesi vefat ettikten sonra bayağı bir borçlanmıştı. Annesinin de borçları vardı. 'Kredi çektim Serpil. Ama bayağı bir ödedim, 3-4 sene kaldı emekliliğime' demişti. Durumları çok kötüydü. Kız kardeşi bayağı bir kiloluydu, 130 kilo falandı*" (cumhuriyet.com.tr, 07.11.2019).

Aynı olaya ilişkin Sabah'ta yayınlanan bir haberde ise ölen kardeşlerin alışveriş yaptığı büfe sahibinin şu beyanlarına yer verilmiştir: *"Cadde esnafının tamamı tanırdı. Sessiz ve sakin insanlardı. Anneleri öldükten sonra sorunlar yaşamaya başladılar. Bir tek Oya hanım çalışıyordu. Kardeşi Yaşar geçen yıl 3 ay yanımda çalıştı. Siparişleri götürüyordu. Bana bin 282 lira borçları vardı. Evlerine sadece ekmek, peynir gibi temel gıdalar alabiliyorlardı. Son dönemlerde çalışamadıkları için*

birçok yere borçları vardı, ödeyemez oldular. Oya hanımı iki gün önce gördüm ve maaşına haciz geldiğini söyledi. Evin sahibi borç para isteyince 60 bin lira kredi çekmiş ama adam parayı ödememiş. Parasızlıktan böyle bir şey yaptılar" (www.sabah.com.tr, 07.11.2019).

Habertürk Gazetesinin haberinde ise, ölen kardeşlerin yakını olduğunu belirten bir kişinin şu beyanlarına yer verilmiştir: "*Oya ve Kamuran benim 35 senelik arkadaşım. Oya'nın annesi vefat ettikten sonra 60 bin TL borçlanmış ve kredi çekmiş. Düğün salonlarında şarkıcılık yapmıştı, daha fazla para kazanabilmek için Mimar Sinan'da modellik yapmaya başladı. 130 kiloya çıkmıştı. Nü fotoğrafı çekilirken 'çocuklar bana gülüyordu, gücüme gidiyor' diyordu. Psikolojisi bozuldu*" (haberturk.com, 06.11.2019).

Özel hayatın veya aile içindeki olayların açıklanması, kişilik haklarına esaslı bir müdahaledir[2]. İnsanların özel hayatları sadece kendilerini ilgilendirir. Bu bakımdan, kişilerin rızaları olmadan özel hayatlarının veya aile içi olaylarının açıklanması ve yayınlanması basın özgürlüğü içerisinde görülemez (Dönmezer / Bayraktar, 2013: 338). Yukarıda bahsedilen beyanların yayınlanmasında, ölen kişilerin rızasının bulunması zaten mümkün değildir. Kanımızca, kişinin yalnızca kendisini ilgilendiren veya aile hayatı içerisinde kalması gereken bilgilerin veya yakın çevresiyle paylaştığı özel bilgilerin bu şekilde yayınlanması, ciddi bir basın etiği ihlâlidir. Yukarıda paylaşılan

[2] Doktrindeki yaygın görüşe göre ölen kişilerin de özel hayatının gizliliği korunmaktadır (Akyürek, 2011: 100-101).

bilgilere bakıldığında, bunların yayınlanmasında herhangi bir kamu yararı olmadığı da açıktır.

3.2.3.3. Dramatizasyon/Hikayeleştirme

Haberin anlatı yapısında dramatizasyona veya hikayeleştirmeye başvurulması basında tabloidleşmenin bir unsurudur. Çaplı (2002: 92), tabloidleşmeyi haberlerin içerikleri ve üsluplarının sansasyonelleşmesi ve sulandırılması ile haberlerin toplanmasında etiğe aykırı yöntemlerin kullanılması olarak tanımlamaktadır.

Haberin dramatize edilmesi veya hikâyeleştirilmesi, haberin asıl unsurlarını geri plana iterek önemsiz kişisel detayları öne çıkarmakta ve haber değerini azaltıcı bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca, ön plana çıkarılan dramatik hikâyeler intihar olayını sıradanlaştırmakta ve bu olayları basit birer kurmaca anlatıya dönüştürmektedir. İncelenen haberlere bakıldığında, yüzde 8,6 ile en az ihlâlin bu kategoride yapıldığını görmek mümkündür.

Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan bir haberde şu ifadelere yer verilmiştir: "*Bakırköy'de dün sabah siyanür dehşeti sonucu hayatını kaybeden Bahattin Delen (38), Zübeyde Delen (38), Ali Delen (7)'in cenazeleri Alibeyköy'deki gasilhaneden alınarak Fatih Camii'ne getirildi. Cami avlusunda taziyeleri kabul eden baba Ali İhsan Delen ve ağabey Mustafa Delen'in güçlükle ayakta durduğu gözlendi. Cenazeye katılan Delen ailesinin yakınları cenazelerin başında gözyaşlarını tutamadı. Zübeyde Delen'in annesi Neval Yıldırım cenazelerin olduğu tabutlara sarılarak gözyaşı döktü. Ayakta durmakta zorlanan Yıldırım'ı aile yakınları sakinleştirdi*" (cumhuriyet.com.tr, 16.11.2019). Açıkça

görüleceği üzere, bu ve benzeri şekilde kaleme alınan haberler, kamu yararına ve toplumsal ilginin giderilmesine hitap etmemektedir. Zira ölen kişilerin cenaze törenlerinde bu kişilerin birinci derece yakınlarının üzüntü göstermesi ve ağlaması son derece doğaldır ve bu durum, haber değeri taşımamaktadır.

3.2.3.4. İntihar Yeri

Avusturya Basın Konseyi ve DSÖ'nün belirttiği üzere intihar haberlerinde, intihar yeri ile ilgili detaylara yer verilmemelidir. Bu durumun nedenlerinden ilki, özellikle yüksek binalardan atlama gibi haberlerin olumsuz örnek oluşturabileceği endişesidir. İkinci neden ise, olayın yaşandığı bölgeye yakın yerlerde yaşayan ve intihar etmeyi düşünen kişilerin bu haberlerden daha fazla etkilenme ve cesaret alma olasılığının bulunmasıdır. Zira bu bilgiler, intihar haberlerini daha gerçekçi hale getirmektedir.

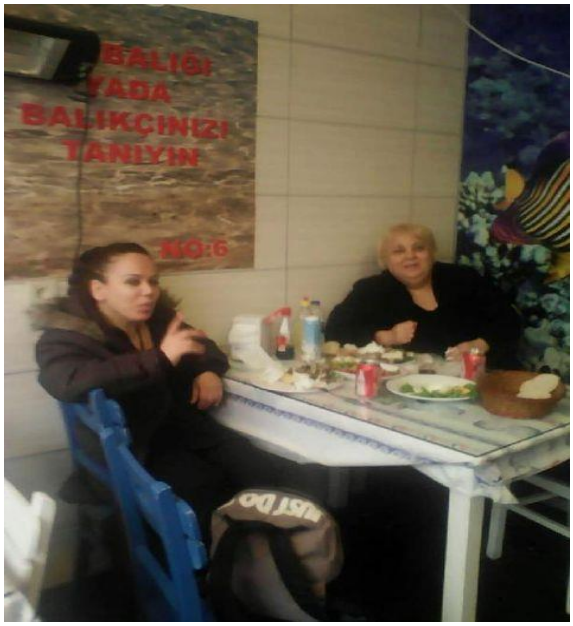
İntihar yerinin detaylı olarak verilmesi tüm haberleri içerisinde en fazla ihlâl edilen ikinci kategoridir. Haberlerin % 58,6'sında bu bilgiye yer verilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan bir haberde, Fatih'teki olayın Molla Gürani Mahallesi Oğuzhan Caddesi 28/4 numaralı evde gerçekleştiği bilgisi açıkça verilmiştir (cumhuriyet.com.tr, 07.11.2019). Sabah Gazetesindeki haberde ise benzer biçimde, Antalya'da gerçekleşen olayın Konyaaltı ilçesi Siteler Mahallesi 1315 Sokak Talip Yörükoğlu Apartmanı'nda meydana geldiği bilgisine yer verilmiştir. Oysa, bu bilgilerin açıkça verilmesinde hiçbir kamu yararı bulunmadığı gibi, ölen kişinin açık adresi okuyucuyu hiçbir şekilde ilgilendirmemektedir.

3.2.3.5. İntihar Eden Kişinin Fotoğrafı

Avusturya Basın Konseyi ve DSÖ, intihar eden kişilerin fotoğraflarının yayınlanmasını, intihara meyilli kişilerin ilgisini daha fazla çekebileceği ve daha fazla etkileyebileceği gerekçesiyle tavsiye etmemektedir. Haberlerin toplamına bakıldığında, intihar eden kişilerin fotoğraflarına %54,3 oranında yer verildiği görülmektedir. Kanımızca, bu oran oldukça yüksektir. Söz konusu haberlere bakıldığında, bu fotoğrafların intihar eden kişilerin tek olarak çekildikleri fotoğraflar olduğu gibi, genellikle aile fotoğraflarından oluştuğunu görmek mümkündür.

Fotoğraf 1: (sabah.com.tr, 09.11.2019)

Fotoğraf 2: (haberturk.com, 18.01.2020)

Fotoğraf 3: (cumhuriyet.com.tr, 09.11.2019)

Yukarıdaki fotoğrafların yayınlanmasında kanımızca herhangi bir kamu yararı bulunmamaktadır. Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, bu fotoğrafların yayınlanmaması, haberin değerinden herhangi bir şeyi eksiltmeyecektir. Özellikle intihar kurbanlarının mutlu anlarının ve

aileleriyle birlikte geçirdikleri güzel vakitlere ait fotoğrafların yayınlanması, intihar etmeyi düşünen kişilerin intiharı herkes için mümkün olan bir çözüm yolu olarak algılamasına yol açabilecektir.

SONUÇ

Sağlık haberleri ve intihar haberleri gibi hassas haber türleri, doğrudan insan yaşamını etkileme potansiyeline sahip olduğundan, diğer haber türlerine göre daha hassas ve özenli bir üretim sürecinden geçmelidir. Bu bakımdan, herhangi bir kamu yararı içermediğinden dolayı basında sıradan intihar haberlerine kesinlikle yer verilmemeli, yayınlanmasında kamu yararı bulunan intihar haberleri ise 'ölçülü' bir biçimde aktarılmalıdır. Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, intihar haberleri bakımından liberal öğretinin öngördüğü 'ifade özgürlüğü' göz önünde bulundurulmalı ancak biraz daha korumacı bir yaklaşım sergilenmelidir.

Doktrine bakıldığında, intihar haberlerinde intihar yönteminin belirtilmesinin taklit davranışa yol açabileceği, bu haberlerin ölen kişilerin özel yaşamını ihlâl edebileceği, haberin dramatize edilerek veya hikâyeleştirilerek habere konu olan olayın önemsizleştirilebileceği ve intihar yerinin ve intihar eden kişilerin fotoğraflarının açıkça yayınlanması suretiyle intihar olayının, intiharı düşünen kişiler üzerinde cesaretlendirici etkiler yaratabileceği konusunda birçok görüş mevcuttur.

Dünyadaki özdenetim uygulamalarına bakıldığında ise, Kanada, İngiltere, Almanya, İsviçre ve Avusturya gibi ifade özgürlüğünün ileri seviyede olduğu ülkelerde, intihar haberlerine yönelik sınırlayıcı

düzenlemelerin bulunduğunu görmek mümkündür. Ülkemizde ise, köklü bir meslek kuruluşu statüsünde Bulunan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından yayınlanan Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde intihar haberlerine yönelik sınırlayıcı bir düzenleme bulunmasına rağmen basın alanındaki tek özdenetim kuruluşu statüsünde Bulunan Basın Konseyi'nin yayınladığı 16 Basın Meslek İlkesi arasında intihar haberleri ele alınmamaktadır. Kanımızca, bu oldukça büyük bir eksikliktir.

Bu çalışmada, Türkiye'de intihar haberleri bakımından yaşanan etik sorunları saptamak amacıyla 05.11.2010, 09.11.2019 ve 15.11.2019 tarihlerinde sırasıyla İstanbul Fatih, Antalya ve İstanbul Bakırköy'de yaşanan ve siyanürle gerçekleşen intihar olayları örneklem olarak seçilmiş; bu üç olay hakkında Cumhuriyet, Habertürk ve Sabah Gazetesinin internet sitesinde yer alan tüm haberler nicel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İncelenen haberlerin yarısından fazlasının Fatih'te yaşanan olayı ele aldığı, diğer iki olaya daha az yer verildiği saptanmıştır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, söz konusu üç intihar olayının tamamının ekonomik sıkıntılar nedeniyle gerçekleşmesi, bu intiharları 'sıradan' olmaktan çıkarmaktadır. Toplumda yaşanan ekonomik sorunların, yaklaşık on günlük süre içerisinde üç farklı intihar olayına yol açmasının basın tarafından irdelenmesi son derece olağandır ve gereklidir. Ayrıca, intiharların toplu ölüme yol açması ve Antalya ile Bakırköy'deki intiharların aile cinayetleri ile bağlantısı bulunması dolayısıyla yayınlanmalarında üstün kamu yararı bulunmaktadır. Zira

bu haberlerin % 67,3'ünde kamu yararı bulunduğu saptanmıştır. Diğer haberler ise ölen kişilerin özel yaşam alanını ihlâl eden, duygu sömürüsü yapan ve sansasyonel içerikli anlatılardır.

Yaşanan etik sorunlara bakıldığında, en büyük sorunun intihar yönteminin açıkça belirtilmesi olduğunu görmek mümkündür. Toplam 46 haberin tamamına yakınında intihar yöntemi belirtilmiş, bazılarında ise siyanürün meyve suyuna katılarak içildiği gibi yol gösterici bilgilere de yer verilmiştir. Özellikle siyanürle intiharın yeni veya pek bilinmeyen bir intihar yöntemi olduğu düşünüldüğünde, bu haberlerin intihar etmeyi düşünen diğer kişilere yol göstereceği açıktır. Kaldı ki, bilimsel olarak kanıtlamak mümkün olmasa da kanımızca, Fatih'teki intiharın ardından yaklaşık on gün içerisinde farklı iki konumda bulunan ve birbirini tanımayan kişilerin aynı yöntemle intihar etmesi, bu kişilerin birbirinden etkilenmiş olduğu olasılığını güçlendirmek-tedir.

Toplam 46 haber içerisinde ölen kişilerin özel yaşamına ilişkin bilgilerin ve aile sırlarının ifşa edilmesi de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Eğer intihar olayı toplumun genelini etkileyen bir ekonomik probleme dayanıyorsa, bu durum şüphesiz basın tarafından genel hatlarıyla ve toplumsal boyutlarıyla irdelenmeli, çözüm önerileri araştırılmalıdır. Ancak, intihar eden bireylerin yaşadıkları ekonomik felaketlerin en ince ayrıntısına kadar yazılması oldukça rencide edicidir. Diğer bir sorun olarak, intihar eden kişilerin açık adreslerinin ve fotoğraflarının da üç gazete tarafından sıklıkla yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu hususlar, intihar haberini daha etkili kılmakta ve

gerçekçiliğini artırmakta; intihar etmeyi düşünen kişileri cesaretlendirici bir nitelik taşımaktadır.

Toplam ihlâllerin yoğunluğuna bakıldığında, Cumhuriyet ve Sabah Gazetelerinin öne çıktığını görmek mümkündür. Tüm bu sonuçlara bakıldığında, Türk basınında intihar haberlerinin aktarılması konusunda önceden belirlenmiş herhangi bir teamül ve etik bir bakış açısı bulunmadığını görmek mümkündür. Bu konuda, öncelikle özdenetim kuruluşlarının sorumlu bir bakış açısı geliştirmesi, ayrıca basın kuruluşlarının da kendi editöryal ilkelerini oluşturmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akyürek, G. (2011). Özel Hayatın Gizliliğini İhlâl Suçu, Ankara: Seçkin Yayınları.

Bildirici, F. (2018). Günahlarımızla Yıkandık, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Cohen- Almagor, R. (2002). İfade, Medya ve Etik, Çev: S. Nihat Şad, Ankara: Phoenix Yayınevi.

Çaplı, B. (2002). Medya ve Etik, İstanbul: İmge Yayınevi.

Day, Louis A. (2006). Ethics in Media Communications, 5th Edition, USA: Thomson Wadsworth.

Dönmezer, S. ve Bayraktar, K. (2013). Basın Hukuku, 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.

Evans, G., Farberow, N. L. and Associates, K. (2003). The Encyclopedia of Suicide, 2nd Edition, New York: Facts on File, Inc.

Ferré, John P (2020). "A Short History of Media Ethics in the United States", The Routledge Handbook of Media Ethics, Ed. Lee Wilkins and Clifford G. Christians, 2nd Etition, New York: Routledge.

Geray, H. (2006). Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Goethe, Johann W. (1999). Genç Werther'in Acıları, Çev: Yüksel Pazarkaya, İstanbul: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.

Jamieson, P., Hall Jamieson, K. and Romer D. (2003). "The Responsible Reporting of Suicide in Print Journalism", American Behavioral Scientist, Vol. 46 No. 12, August 2003 1643-1660.

Keskin, F. (2014). Politik İletişim Sözlüğü, Ankara: İmge Kitabevi.

Lipschultz, Jeremy H. (2018). Social Media Communication, 2th Edition, New York: Routledge.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, Çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mill, John S. (2014). Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar, 4. Baskı, Çev: Alime Ertan, İstanbul: Belge Yayınları.

Morresi, E. (2006). Haber Etiği, Çev: Fırat Genç, Ankara: Dost Yayınevi.

Özek, Ç. (1978). Türk Basın Hukuku, İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını.

Palabıyıkoğlu, R. (1994). "İntihar Davranışı ve Kitle İletişim Araçları", Kriz Dergisi, 2 (2), s.277-284.

İnternet Kaynakları

Cumhuriyet, 07.11.2019. Türkiye'yi sarsan olayda yeni gelişme: 'Ben ölürsem onları da öldürürüm' demiş, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiyeyi-sarsan-olayda-yeni-gelisme-ben-olursem-onlari-da-oldururum-demis-1700636, Erişim Tarihi: 12.09.2020.

Cumhuriyet, 07.11.2019. Valilik'ten ölü bulunan kardeşlerle ilgili otopsi açıklaması: Siyanür öldürücü düzeyde, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/valilikten-olu-bulunan-kardeslerle-ilgili-otopsi-aciklamasi-siyanur-oldurucu-duzeyde-1700722, Erişim Tarihi: 12.09.2020.

Cumhuriyet, 09.11.2019. Toplu ölümlerin sebebi Werther etkisi mi?, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/toplu-olumlerin-sebebi-werther-etkisi-mi-1701078, Erişim Tarihi: 31.08.2020.

Cumhuriyet, 09.11.2019. Antalya'da 4 kişilik aile ölü bulundu! Siyanür şüphesi kesinleşti, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/antalyada-4-kisilik-aile-olu-bulundu-siyanur-suphesi-kesinlesti-1700991, Erişim Tarihi 12.09.2020.

Cumhuriyet, 16.11.2019. Bakırköy'de siyanürle ölen aile son yolculuğuna uğurlandı, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber

/bakirkoyde-siyanurle-olen-aile-son-yolculuguna-ugurlandi-1702430, Erişim Tarihi: 12.09.2020.

Demirören Grubu Yazılı Basın Yayın İlkeleri (2018). http://imagehk.hurriyet.com.tr/UserFiles/ilkeler/Demir%C3%B6ren%20Grubu%20Yaz%C4%B1l%C4%B1%20Medya%20Yay%C4%B1n%20%C4%B0lkeleri%202018.pdf, Erişim Tarihi: 22.08.2020.

Editors Code of Practice, https://www.ipso.co.uk/editors-code-of-practice/#ReportingSuicide, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

German Press Code, www.presserat.de, Erişim Tarihi: 12.07.2020.

Güncel Türkçe Sözlük, https://sozluk.gov.tr/?kelime=, Erişim Tarihi: 11.08.2020.

Habertürk, 06.11.2019. Fatih'teki siyanür ölümlerinde yeni bulgular, https://www.haberturk.com/fatih-teki-siyanur-olumlerinde-yeni-bulgular-2537743, Erişim Tarihi: 12.09.2020.

Habertürk, 09.11.2019. Psikiyatrist Dr. Akcan: "Türkiye'de 1 milyon kişi intihar eğiliminde! Siyanürün satışını durdurun!", https://www.haberturk.com/son-dakika-turkiye-de-1-milyon-kisi-intihar-egiliminde-siyanurun-satisini-durdurun-haberler-2538898, Erişim Tarihi: 31.08.2020.

Habertürk, 18.01.2020. 4 kardeşin siyanürle intihar ettiği eve fatura gelmeye devam ediyor, https://www.haberturk.com/4-kardesin-siyanurle-intihar-ettigi-eve-fatura-gelmeye-devam-ediyor-2559913, Erişim Tarihi: 12.09.2020.

Milliyet, 16.10.2014. Mehmet Pişkin sosyal medyadan vasiyetini paylaşıp kendini astı, https://www.milliyet.com.tr/gundem/mehmet-piskin-sosyal-medyadan-vasiyetini-paylasip-kendini-asti-1955589, Erişim Tarihi: 31.08.2020.

Responsible Reporting on Suicide Quick Reference Guide, https://www.who.int/mental_health/suicide-prevention/dos_donts_one_pager.pdf?ua=1, Erişim Tarihi: 20.08.2020.

Rights and Responsibilities of the Press (2003). https://conseildepresse.qc.ca/en/ethics-guide/, Erişim Tarihi: 20.08.2020.

Sabah, 07.11.2019. Siyanürlü ölümden ruhsal bunlalım çıktı, https://www.sabah.com.tr/yasam/2019/11/07/siyanurlu-olumden-ruhsal-bunalim-cikti, Erişim Tarihi: 20.08.2020.

Sabah, 09.11.2019. Antalya'daki siyanür ölümü hakkında valilikten açıklama geldi! İşte o açıklama!, https://www.sabah.com.tr/yasam/2019/11/09/antalyadan-gelen-son-dakika-haberinde-siyanur-suphesi-bir-aile-adeta-yok-oldu, Erişim Tarihi: 23.09.2020.

Sabah, 10.11.2019. Aile faciası kargo paketiyle geldi, https://www.sabah.com.tr/yasam/2019/11/10/aile-faciasi-kargo-paketiyle-geldi, Erişim Tarihi: 13.09.2020.

Specific Standards on Coverage of Suicide, (2011). https://www.presscouncil.org.au/uploads/52321/ufiles/SPECIFIC_STANDARDS_SUICIDE_-_July_2014.pdf, Erişim Tarihi: 20.08.2020.

SPJ Code of Ethics, https://www.spj.org/ethicscode.asp, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2020). sozluk.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.06.2020.

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi (2019). https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html, Erişim Tarihi: 22.08.2020.